

یزد را بهتر بشناسیم

معصومه دهقان - معارف اسلامی

ورودی ۷۵

شهر یزد مرکز استان یزد، که در ۶۷۷ کیلومتری جنوب شرقی تهران واقع شده است، طبق آخرین سرشماری رسمی، ۱۴۰،۰۰۰ نفر جمعیت دارد. یزد از قدیمیترین شهرهای ایران است. بعضی از مورخان اسلامی بنای اولیه آن را به اسکندر مقدونی نسبت می‌دهند که در این نقطه، زندانی برای نگهداری بزرگان ایرانی ساخته بود. ظاهراً به علت همین افسانه یا واقعیت، شهر زیبای یزد در قرون اولیه اسلامی به نام "زندان اسکندر" معروف بوده است. بعضی دیگر از صاحب نظران بنای یزد را به یزدگرد اول ساسانی نسبت می‌دهند و وجه تسمیه آن را هم از همین نام می‌دانند. در هر حال نکته جالب در اینجا است که واژه یزد از ریشه فارسی میانه "یزش" به معنای نیایش و ستایش و پرستش و عبادت گرفته شده است. شاید از همین رو باشد که لقب یسزد در قرون متأخر، "دارالعباده" بوده است.

در هر حال، شهر یزد که بر حاشیه کویر و در موقعیت جغرافیایی ۵۴ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه و ۵۴ دقیقه عرض شمالی قرار

گرفته است، شهری است اصیل و زیبا که بخاطر معماری ویژه کویری، رفتار و منش مردمان سخت کوش، آزاده و پاکنهاد آن و وجود بناهای باستانی مهم و با ارزش، چون نگین فیروزه‌ای در کویر مرکزی ایران می‌درخشد.

مردم مؤمن، زحمتکش و با فرهنگ یزد، پایبند سنتهای اصیل زندگی خویشند و به این خاطر، با درک موقعیت اقلیمی خویش، بافت زیبای معماری شهر خود را حفظ کرده‌اند. به همین سبب است که علی‌رغم همه وسایل تهویه جدید، یزد، خوشبختانه هنوز شهر بادگیرهاست. شهرنشینان زحمتکش یزد، صنایعی چون قالببافی و نساجی انواع پارچه‌های محلی و شیرینی‌پزی دارند و کشاورزان سختکوش و پرتوان آن، به علت اقلیم گرم و خشک کویر و کمی آب، از دوران باستان، با تلاش حیرت‌انگیز و با کندن قناتهایی که گاه تا دهها کیلومتر طول دارد، از کمترین مقدار آبهای زیرزمینی سرزمین خویش نیز استفاده می‌کنند و به کشت غلات، حبوبات، پسته، بادام، گردو، انگور، سیب، به، گللابی، خرما، انار، صیفی و سبزیجات، زیره، دانه‌های

روغنی، روناس، پنبه و غیره می‌پردازند و محصول کار خود را که بازدهی آن بالاتر از سایر نقاط کشور است، به همه جا می‌فرستند. مردمان یزد، از نظر استعداد کشاورزی و آگاهی از فنون آبیاری و صنایع دستی نام آورند.

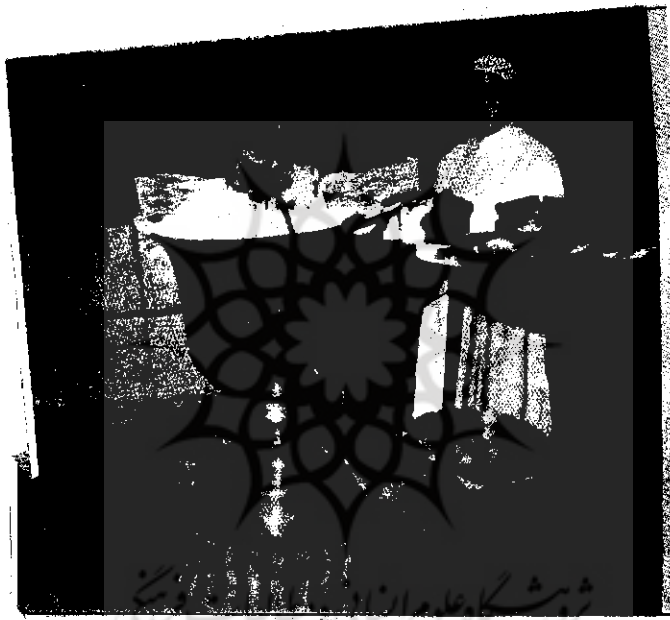
در این شهر و روستاها و بخشهای اطراف آن، اقلیت مهمی از زرتشتیان، از دیرباز در کنار برادران مسلمان خود به زندگی و کار و تلاش مشغولند.

پیشینه باستانی یزد و فرهنگ متداوم آن از یک سو، و موقعیت جغرافیایی مرکزی آن از سوی دیگر، باعث شده است که در این شهر و اطراف آن از دوران ما قبل تاریخ تا اعصار درخشان فرهنگ بعد از اسلام، آثار باشکوه و درخشانی به چشم بخورد که در شرح این آثار و اهمیت هنری آن، کتابها نوشته‌اند.

در اینجا فهرست‌وار به مهمترین آثار تاریخی شهر یزد اشاره می‌کنیم:

- مسجد جامع کویر: ساختمان این مسجد بزرگ و زیبا بیشتر مربوط به قرن هشتم و نهم هجری است و معماری باشکوه و کاشیکاری درخشان، سردر و پیش طاق بسیار

- هشتم هجری
 - مدرسه و خانه حسینیان: از قرن
 هفتم و هشتم هجری
 - مجموعه باغ دولت آباد: از دوره
 افشاریه
 - مزار شیخ احمد و شیخ محمد
 فهادان: از قرن هشتم هجری
- بلند، محراب ظریف هنری، مناره‌های
 زیبای مرتفع و گنبد کروی متناسبی
 دارد...
 - مدرسه ضیائییه (زندان
 اسکندر): از قرن هشتم و نهم
 ختم.
 - مدرسه کمالیه: از اوایل قرن
- مساجد: ریگ، شاه طهماسب،
 خطیره (روضه محمدیه که مقبره
 سومین شهید محراب، حضرت
 آیت الله صدوقی در آن واقع است)،
 مسجد اهرستان و مسجد بزرگ پشت
 باغ

پیشگاه علم انانیت
 رتای جامع علوم انسانی
 آتشدان آتشکده یزد

- دارد، شکلی جالب و کم نظیر پیدا کرده
 است.
 در مسجد میرچقماق، علاوه بر
 عناصر معماری عالی، کتیبه مهمی نیز
 بر سردر نصب شده که از لحاظ هنر
 خطاطی بسیار ارزنده است و بانی
 مسجد را بی بی فاطمه خاتون زوجه
 امیرچقماق معرفی می کند. ساختمان
 مسجد و خانقاه در ۸۳۰ هجری به
- کاروانسرا، میدان و تکیه میرچقماق
 است که به سعی امیرچقماق حاکم
 یزد، در قرن نهم هجری ساخته شده
 است. مسجد میرچقماق که مسجد
 جمعه نهم نامیده می شود، سردری
 رفیع و با شکوه و جلوخانی جالب و
 گنبدی عظیم دارد. تکیه میرچقماق نیز
 بسیار مرتفع است و با طاقنماهای
 متعدد خود که رو به میدان میرچقماق
- بقعه سید رکن الدین: دارای
 سردر و گنبد زیبا با پوششی کاشی، و
 کتیبه‌ای به خط کوفی است و در ۷۲۶
 هجری قمری به پایان رسیده است.
 گنبد زیبای این بقعه از داخل دارای
 تزیینات آجری است. بانی این بنا را
 امیر رکن الدین محمد قاضی می دانند.
 - مجموعه میرچقماق: این
 مجموعه شامل مسجد، خانقاه،

(اماکن مقدس زرتشتی)، دخمه، دهها امامزاده، مقبره، مدرسه، آب انبار، خانقاه، خانه‌های قدیمی، حسینیه، سقاخانه، آسیا، بازار و بازارچه، کاروانسرا، حمام و... که هر یک محتاج شرحی جداگانه است.

است و کتیبه کوفی آن تاریخ ۴۲۹ هجری را نشان می‌دهد. داخل بنا بخصوص محراب آن دارای گچ‌ریزهای بسیار زیبا و رنگین است. و قنات‌های بسیار قدیمی یزد، آتشکده‌های زرتشتی و پیرانگاهها

پایان رسیده است.

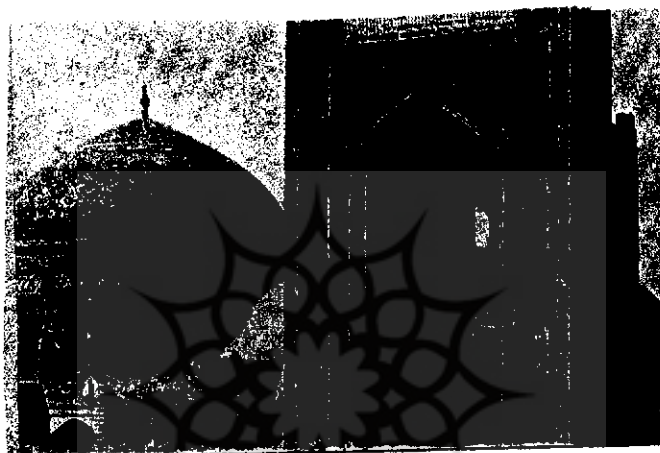
- بقعه سید شمس الدین

- گنبد مصلائی عتیق و مصلی

- دوازده امام: گنبد مقبره معروف

به دوازده امام بنای آجری کهنی دارد که نمونه کامل سبک دوره سلجوقی

مسجد جامع کبیر، مسجد ملا اسماعیل و فرط

زرجوع) را نام برد.

شهرستان مهریز: نام قدیم آن مهریجرد بوده و بنای آن را به مهرنگار دختر انوشیروان نسبت داده‌اند. شغل مردم آن بیشتر کشاورزی و دامپروری است.

مناطق شهری هرات و مروست در جنوب شهرستان مهریز واقع شده است و به علت دور بودن از مرکز استان از امکانات شهری، چندان بهره‌ای ندارد.

صادرات مهم مهریز انار، انجیر و پسته می‌باشد.

اماکن تاریخی و مذهبی این شهر عبارتند از: شاه صفی الله، کشته‌خانه،

سایه‌بان روزهای گرم بوده و اتاقهایی که معمولاً در چهار طرف خانه ساخته می‌شده، زیر زمینهای بزرگ که استراحتگاه تابستانی مردم بوده حوضهای بزرگ وسط حیاط، و بادگیرها و... است.

استان یزد شش شهرستان دارد:

یزد، اردکان، تفت، مهریز، بافق، میبد

شهرستان اردکان: از بناهای

تاریخی آن می‌توان مسجد جامع،

امامزاده سید نورالدین، امامزاده سید

محمد، امامزاده میر شمس الحق،

پیرفروثیه و پرستشگاههای زردشتیان

(پیرسبزچک چکو، پیر هریشت و

کهن‌ترین محله مسکونی شهر فعلی یزد، محله فهادان است که گسترش شهر از این محله به سمت جنوب و جنوب شرقی و جنوب غربی بوده است، به طوری که در این قسمت از شهر، خیابانها، میادین و بناهای مسکونی جدید احداث گردیده است.

بافت کهن و مسکونی شهر تقریباً از شیوه معماری خاصی بهره گرفته است. کوچه‌ها به حدی کم عرض است که رفت و آمد در آنها بکنندی انجام می‌پذیرد.

از ویژگیهای اصلی خانه‌های قدیمی یزد، دیوارهای بلند که سدی در برابر نا امنی و هجوم بیگانه و

مسجد جامع، قلعه بزرگ خورمیز، پیرتاژگی، قلعه امروست و مسجد فتح آباد.

شهرستان تفت: شهرهای آن عبارتند از تفت - مرکز شهرستان - ابرکوه، که این شهر بر سر راه جاده ابریشم قرار داشته و منزلگاه کاروانیان بوده است. و نیر که در دامنه‌های

شیرکوه واقع شده است.

شهرستان میبد: این شهرستان شامل دو دهستان شهیدیه و بفرویه و شهر میبد می‌باشد. معادن میبد عبارتند از: سنگ گچ، سرب، روی و ماسه سنگ.

از بناهای تاریخی و مذهبی آن می‌توان نارین قلعه (نارنج قلعه) - که در

زمان آل مظفر ساخته شده است - و

آرامگاه خدیجه خاتون و شهید

صدرالدین قنبر را نام برد.

شهرستان بافق: از بناهای تاریخی

باقق می‌توان به مقبره امامزاده عبدالله

و مسجد جامع اشاره کرد و سایر اماکن

مذهبی، عبارتند از پیرمراد و قاضی

میر جعفر و چشمه پیروزی.

آستانه متبرکه امامزاده عبدالله بافق

شیرینی جات آن، باقلوا، پنمک و قطاب را نام برد.

است که به لهجه محلی خود سخن می‌گویند. اقلیت زردشتیان نیز به لهجه خاص خود گفتگو می‌کنند.

از تحفه‌های یزد می‌توان از

اکثر مردم استان یزد مسلمان و پیرو مذهب شیعه اثنا عشری می‌باشند. زردشتیان و یهودیان در یزد نیز سکونت دارند. زبان مردم یزد فارسی

منابع:

(۱) جغرافیای استان یزد

(۲) یزدشناسی